

การศึกษารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของ
ชุมชนท่าไห อ.เขื่องใน จ.อุบลราชธานี

A Study of Local Learning Centers by the Participation of the
Community in Thahai KhueangNai Ubon Ratchathani

ชัชวาล ชันติเคนชาติ* ชัดชัย แก้วตา อุดมเดช ทาระหอม อีระ สารพันธ์ ยุทธศักดิ์ ทองแสน

อาจารย์ คณะวิทยาการคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

chatchawan.k@gmail*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษารูปแบบการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและปัจจัยการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนท่าไห อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) นักวิจัยในชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ชาวบ้านในชุมชนและเยาวชน 2) ผู้ประกอบการเครื่องปั้นดินเผา ได้แก่ ศูนย์การเรียนรู้คนไทยวันนี้ จังหวัดอุบลราชธานี และศูนย์การเรียนรู้ห้วยวังนอง จังหวัดอุบลราชธานี โดยใช้วิธีคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนท่าไห อ.เขื่องใน จ.อุบลราชธานี ควรมี 1) หลักสูตรของศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาการปั้น 2) วิทยากรชุมชนสำหรับถ่ายทอดองค์ความรู้ 3) เครื่องมือที่มีประสิทธิภาพที่ใช้ในกระบวนการผลิตเครื่องปั้นดินเผา 3) การบริหารศูนย์การเรียนรู้ โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการปัจจัยการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ของชุมชน ท่าไห อ.เขื่องใน จ.อุบลราชธานี ได้แก่ 1) ด้านบุคลากร 2) เครื่องมือและอาคารสถานที่ 3) ผลิตภัณฑ์และกิจกรรมที่จะสร้างรายได้ให้กับศูนย์การเรียนรู้ 4) นโยบายและความร่วมมือของหน่วยงานต่างๆ ที่จะส่งเสริมให้ศูนย์การเรียนรู้เกิดความยั่งยืน 5) งบประมาณที่จะใช้ในการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้

คำสำคัญ: รูปแบบศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น กระบวนการมีส่วนร่วม

Abstract

The research's objectives were to study the community participation in forming Thahai learning center and to study factors that affect setting up the local learning center by community participation of Thahai community in KhueangNai district in Ubon Ratchathani province. Samples were divided into 2 groups; 1) community researchers which were village headmen, community experts, parents, and teenagers, and 2) molding traders; Kon Thai Wannee Learning Center and Huay Wang Nong Learning Center in Ubon Ratchathani province. These samples were selected by purposive sampling method. Research instruments were an in-depth interview form and group discussion. The research found that the community participation in forming Thahai learning center should have 1) the learning center's curriculum of molding wisdom, 2) community experts who construct the local wisdom knowledge, 3) efficient tools to facilitate the molding process, 4) the community

participate in the management. The factors that affected setting up the local learning center were 1) stakeholders, 2) tools and buildings, 3) products and activities that provide income to the learning center, 4) policy and participation of public sectors that will provide durability to the learning center and budget to set up and manage the learning center.

Keywords: Forming Local Wisdom Learning Centers, Participation

บทนำ

ภูมิปัญญาเป็นความคิดทางสังคมที่สำคัญอย่างหนึ่งซึ่งสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยาวนานและสังคมไทยเป็นสังคมเก่าแก่สังคมหนึ่งที่ปรากฏภูมิปัญญาอยู่จำนวนมาก โดยภูมิปัญญาเหล่านี้นอกจากแสดงความเป็นไทย ความเป็นเอกลักษณ์ไทยอย่างหนึ่งแล้ว ยังเป็นเครื่องชี้วัดความเจริญและพัฒนาการของคนในชาติไทย เพราะภูมิปัญญานั้นถือว่าเป็นสิ่งละเอียดอ่อนซึ่งชาติที่เจริญแล้วมักมีสังคมที่สงบสุขร่มเย็นไม่ระส่ำระสาย มีความเป็นอิสระจึงจะสามารถสร้างสรรค์และสั่งสมภูมิปัญญาเฉพาะตนขึ้นมาได้ (จักรพันธ์ โสมเกษตริณ, 2551) ทั้งนี้การสั่งสมภูมิปัญญาเฉพาะของตนที่มีอยู่เป็นจำนวนมากนั้น บางพื้นที่มีการสร้างภูมิปัญญาที่ใช้ในพื้นที่ของตน จนเรียกได้ว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) เป็นเรื่องของการใช้ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) ความเชื่อ (Belief) และพฤติกรรม (Behavior) ซึ่งเป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์ที่เป็นองค์รวมระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ แวดล้อม การปรับตัวการเรียนรู้เพื่อการอยู่รอดของบุคคล ชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงถือเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการพัฒนาชีวิต ความอยู่รอดของบุคคล ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม เนื่องจากภูมิปัญญาชาวบ้าน เกิดขึ้นจากความรู้ ประสบการณ์ และแนวคิดที่ชุมชนได้มีการถ่ายทอด สืบสานต่อกันมา (กนกพร ฉิมพลี, 2555) ชุมชนท่าไหมีประวัติความเป็นมากว่า 200 ปี บรรพบุรุษเป็นกลุ่มเดียวกับที่อพยพมาจากเมืองหนองบัวลำภูมาตั้งเมืองอุบล หลังจากเกิดความวุ่นวายทางการเมืองขึ้นที่เวียงจันทน์ โดยการนำของ พระวอพระตา แต่คนกลุ่มนี้ได้แยกออกมาเป็นสายหนึ่งต่างหาก โดยมีหัวหน้าผู้เข้มแข็งและกล้าหาญคือ เจ้าสีหาพล ได้พาพรรคพวกเดินทางมุ่งหน้ามาทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ผ่านยโสธร คำเขื่อนแก้ว เขื่องใน จนเข้าเขตป่าใหญ่ที่ราบลุ่มฝั่งแม่น้ำชี ตอนเหนือคิ่งน้ำใหญ่ขึ้นมาเล็กน้อยที่มีชื่อเรียกว่า “วังเวิน” เมื่อเห็นว่าทำน้ำนี้มีเหมาะสมเพราะมีต้นไฮใหญ่ (ต้นไทร) แผ่กิ่งก้านสาขาร่มรื่นดี จึงได้ตั้งถิ่นฐานเมื่อ พ.ศ. 2329 และตั้งชื่อว่า “บ้านท่าไห” ต่อมาราว 20 กว่าปีได้มี พี่น้อง 2 ครอบครัว คือท้าวมนและท้าวพรม ซึ่งเป็นหลานของเจ้าสีหาพล ได้อพยพตามผู้เป็นลุงมาจนพบกันที่บ้านท่าไห ทั้งสองมีความสามารถพิเศษในการปั้นไห จึงได้ถ่ายทอดวิชานี้ให้กับชาวบ้าน จนชาวบ้านมีความชำนาญและยึดเป็นอาชีพสืบทอดมารองจากการทำนา ประกอบกับบริเวณทำน้ำชีมีดินเหนียวที่มีความเหมาะสมในการทำเครื่องปั้นดินเผา ชาวบ้านจึงนำความรู้ที่บรรพบุรุษได้ถ่ายทอด มาทำเป็นเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันส่วนมากจะปั้นไห ครก โถง ถ้วย ขาม แอ่งแช่ข้าว โดยเฉพาะไห ได้ถูกนำมาพัฒนาให้เหมาะสมกับการใช้งาน เนื่องจากบ้าน ท่าไหอุดมสมบูรณ์ไปด้วยปลา เช่น ปลาสร้อย ปลาปิ้ง (ปลาเทโพ) ฯลฯ เมื่อหาปลาได้และรับประทานไม่หมด ก็จะถนอมอาหารไว้โดยการทำเป็นปลาแดด (ปลาร้า) เพื่อเก็บไว้กินตลอดทั้งปี ดังนั้นภาชนะที่จะเก็บปลาร้าได้ดีที่สุด ก็คือไหนั่นเอง ต่อมาราว พ.ศ. 2454 พระอุบลเดชประชารักษ์ ปลัดเมืองได้ออกไปตรวจเยี่ยมบ้านท่าไห เห็นชาวบ้านเกือบทั้งหมด ทุกหลังคาเรือนมีอาชีพเสริมคือการปั้นไห โดยเฉพาะไหปลาแดด ประกอบกับชาวบ้านทั่วไปและชาวบ้านใกล้เคียงได้เรียกหมู่บ้านนี้ว่า บ้านท่าไห อยู่ก่อนแล้ว จึงได้เปลี่ยนชื่อตามทางราชการให้ใหม่ว่า “บ้านท่าไห” (สุเปีย ทาปทา, 2552) ปัจจุบันชุมชนท่าไหอยู่ในเขตการปกครองของ ตำบลท่าไห อำเภอเขื่อง

ใน จังหวัดอุบลราชธานี อยู่ห่างจากอำเภอเขื่องใน ประมาณ 12 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากจังหวัดอุบลราชธานีประมาณ 40 กิโลเมตร ประกอบด้วย 13 หมู่บ้าน มีประชากร 1,875 ครัวเรือน ประมาณ 8,882 คน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก มีศิลปวัฒนธรรมที่โดดเด่นคือการปั้นไห มีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพต่างๆ เช่น กลุ่มปั้นไห กลุ่มทำหมวก กลุ่มทำไส้กรอก กลุ่มเลี้ยงปลาในกระชัง กลุ่มเลี้ยงไหม กลุ่มเลี้ยงสัตว์ (กระบือ) กลุ่มทำปลาสามจากปลาในแหล่งน้ำในชุมชน กลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด เป็นต้น ทรัพยากรสำคัญของชุมชน เช่น ลำน้ำชี กุดชีเฒ่า กุดปลาขาว กุดโง้งกุดบ้าน กุดฮ้อยหนองสองห้อง ห้วยเรือ มีป่าสงวนในเขตพื้นที่ ชาวบ้านสามารถเข้าไปหาของป่าได้ ดินมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูกและนำมาใช้ปั้นไห เป็นต้น ทรัพยากรทางด้านบุคคล มีปราชญ์ชาวบ้านที่มีภูมิปัญญาทางด้านการปั้นไห มีหมอยาสมุนไพร หมอธรรมไล่ผี หมอพราหมณ์ เป็นต้น ด้านการศึกษามีโรงเรียนจำนวน 3 แห่ง คือ โรงเรียนบ้านท่าไห (ไททอง) เป็นโรงเรียนขยายโอกาส เปิดสอนในระดับชั้นอนุบาลถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนโนนจานหนองแสง เปิดสอนในระดับชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และ โรงเรียนท่าค้อ เปิดสอนในระดับชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 (องค์การบริหารส่วนตำบลท่าไห, 2559)

ถึงแม้ว่าชุมชนท่าไหจะเป็นชุมชนขนาดใหญ่ มีประวัติความเป็นมาที่น่าภาคภูมิใจ มีทรัพยากรที่สมบูรณ์ มีปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ในด้านต่างๆ มีภูมิปัญญาการปั้นที่มีชื่อเสียงในอดีต แต่ในปัจจุบันชุมชนท่าไหได้เลิกทำอาชีพการปั้นไหแล้วเนื่องจากปัญหาใหญ่ๆ 2 ประการดังนี้ ประการที่ 1 ผลผลิตที่ไหลบ่าสำหรับใส่ปลาร้าซึ่งในอดีตได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก แต่ในปัจจุบันกลับได้รับความนิยมลดลงเนื่องจากผลิตภัณฑ์จากพลาสติกเข้ามาแทนที่และได้รับความนิยมมากกว่าเพราะมีน้ำหนักเบากว่าและราคาถูกกว่า ประการที่ 2 ในช่วงฤดูฝนไม่สามารถทำนาได้เนื่องจากชาวบ้านได้ประสบปัญหาน้ำท่วม ทำให้ต้องหันมาทำนาในฤดูแล้งหรือการทำนาปรัง ซึ่งก็ไม่สามารถทำได้อย่างเต็มที่เนื่องจากปริมาณน้ำในฤดูแล้งไม่เพียงพอ จึงทำให้ต้องออกไปทำงานในกรุงเทพและต่างประเทศ จากปัญหาดังกล่าวทำให้เลิกอาชีพการปั้นไห แต่ชุมชนยังมีความรักและหวงแหนในภูมิปัญญาการปั้นนี้อยู่ โดยมีการร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ที่จะอนุรักษ์ภูมิปัญญาการปั้นไว้ ได้มีโครงการถ่ายทอดภูมิปัญญาการปั้นไหจากปราชญ์ชาวบ้านผู้ที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านการปั้นไหให้แก่เยาวชนในชุมชน แต่หลังจากโครงการเสร็จสิ้นไป ก็ไม่มีกิจกรรมหรือการดำเนินงานใดๆ ที่จะสานต่อภูมิปัญญานี้ไว้ ทำให้ในชุมชนเหลือเฉพาะปราชญ์ชาวบ้านประมาณ 10 คน มีอายุ 50 ปีขึ้นไปที่มีความรู้สามารถทางด้านการปั้น และหากไม่มีการสืบทอดภูมิปัญญาการปั้นไปสู่เยาวชนคนรุ่นหลังอาจจะทำให้ภูมิปัญญาล้าค่าที่บรรพบุรุษได้สั่งสมไว้ตั้งแต่อดีต สูญหายไปโดยสิ้นเชิง

จากบริบทและปัญหาดังกล่าวคณะผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาการปั้นของชุมชนท่าไหที่อาจจะสูญหายไป จึงได้เสนอแนวทางการศึกษารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนท่าไห อ. เขื่องใน จ.อุบลราชธานี โดยกระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อให้ทราบถึงรูปแบบและปัจจัยของการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาการปั้น ในการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาให้มีกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและเกิดรายได้แก่คนในชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่ความยั่งยืนให้กับชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนท่าไห อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี
2. เพื่อศึกษาปัจจัยการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนท่าไห อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี

ขอบเขตการวิจัย

1. พื้นที่ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยกำหนดพื้นที่ในการวิจัย คือชุมชนท่าไผ่ อำเภอเชิงใน จังหวัดอุบลราชธานี

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยในครั้งนี้มุ่งศึกษารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องของภูมิปัญญาการปั้นของชุมชนท่าไผ่ อำเภอเชิงใน จังหวัดอุบลราชธานี โดยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมดังนี้

2.1 นักวิจัยในชุมชนประกอบด้วย

2.1.1 ผู้นำชุมชน จำนวน 10 คน

2.1.2 ปราชญ์ชุมชน จำนวน 10 คน

2.1.3 ชาวบ้านในชุมชน จำนวน 20 คน

2.1.4 เยาวชน จำนวน 20 คน

2.2 ผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา จำนวน 2 รายประกอบด้วย

2.2.1 ศูนย์การเรียนรู้คนไทยวันนี้ อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

2.2.2 ศูนย์การเรียนรู้ห้วยวังนอง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการตามแนวคิดการวิจัยปฏิบัติการ (Action Research) ของ Kemmis and Mc Taggart (1988) อ้างอิงถึงใน ประวิต เอราวรรณ์ (2545) เพื่อศึกษารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนท่าไผ่ อำเภอเชิงใน จังหวัดอุบลราชธานี มี 4 ขั้นตอน หรือ PAOR โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1.การวางแผน (Planning) ดำเนินการดังนี้

คณะผู้วิจัยได้วางแผนการดำเนินโครงการระยะการวางแผน (Planning) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพปัญหา และความต้องการในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนท่าไผ่ อำเภอเชิงใน จังหวัดอุบลราชธานี โดยคณะผู้วิจัยและนักวิจัยในชุมชนร่วมกันศึกษา โดยการเปิดเวทีระดมความคิดเห็นในแง่มุมที่หลากหลาย เพื่อหาแนวทางการแก้ปัญหาาร่วมกัน

2.การปฏิบัติการ (Action) ดำเนินการดังนี้

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินโครงการระยะปฏิบัติการตามแผนที่ได้ร่วมกันจัดทำกับนักวิจัยในชุมชน โดยจัดกิจกรรมการถอดบทเรียนที่ได้จากขั้นตอนการเปิดเวทีของระยะวางแผน เช่น สสำรวจความพร้อมของสถานที่ เครื่องมือ วัตถุดิบที่ใช้ในกระบวนการปั้น บุคลากรประจำศูนย์การเรียนรู้ การศึกษาดูงาน แหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาและการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้

3. การสังเกต (Observation) ดำเนินการดังนี้

คณะผู้วิจัยลงพื้นที่ระหว่างปฏิบัติการดำเนินการวิจัย เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย โดยการสังเกตและสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่างได้แก่ นักวิจัยในชุมชน และผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา จากนั้นนำข้อมูลที่ได้นำวิเคราะห์สะท้อน

4. การสะท้อนผล (Reflection) ดำเนินการดังนี้

คณะผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ พิจารณาข้อมูลที่เกี่ยวข้องรวม
ที่ได้จากการดำเนินกิจกรรมในระยะการวางแผนและปฏิบัติการ มาวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยแบ่งเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) เป็นเครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมความคิดเห็น
เกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน สภาพปัญหาและความต้องการจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant Interview) ใน
ชุมชนท่าไผ่ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์องค์ประกอบของการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่อง
ของภูมิปัญญาการปั้นของชุมชนท่าไผ่ อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี

2. การสนทนากลุ่ม (Group Discussion) เป็นเครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลใน
ชุมชนท่าไผ่ ในประเด็นปัญหาที่เฉพาะเจาะจง โดยมีผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) เป็นผู้คอยจุดประเด็น
ในการสนทนา เพื่อชักจูงให้กลุ่มเกิดแนวคิดและแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นที่สนทนาอย่างละเอียดลึกซึ้ง
โดยมีผู้เข้าร่วมสนทนาในแต่ละกลุ่มประมาณ 6-10 คน ซึ่งเลือกมาจากการสุ่มเป้าหมายที่กำหนดเอาไว้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. แนวประเด็นสัมภาษณ์เชิงลึก คณะผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนปราชญ์ในชุมชนชาวบ้านใน
ชุมชน เขียวชนในชุมชน และผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา แบบรายบุคคลแล้วทำการจดบันทึก
ข้อมูล

2. แนวประเด็นการสนทนากลุ่มคณะผู้วิจัยได้ทำกิจกรรมการสนทนากลุ่มโดยเชิญผู้นำชุมชน
ปราชญ์ในชุมชนชาวบ้านในชุมชน เขียวชนในชุมชน และผู้ประกอบการเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา ร่วม
ระดมความคิดเห็น แล้วทำการจดบันทึกข้อมูล

3. การสังเกตคณะผู้วิจัยได้เปิดเวทีระดมความคิดและเข้าร่วมทำกิจกรรมกับชุมชนท่าไผ่ พร้อมกับ
สังเกตในระหว่างการดำเนินกิจกรรมทุกกิจกรรม เช่น ประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อ ความคิดเห็น เป็นต้น แล้ว
ทำการจดบันทึกข้อมูล

4. การวิเคราะห์ข้อมูลและประมวลผลคณะผู้วิจัยได้สรุปผลการผลการวิเคราะห์จัดกลุ่มข้อมูลของ
ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยและเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มข้อมูลโดยการพรรณนา (Descriptive
Analysis) เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเป็นไปได้ในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยกระบวนการมี
ส่วนร่วมของชุมชนท่าไผ่ อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี และดำเนินการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ให้มีความ
ยั่งยืนต่อไป

สรุปผลการวิจัย

การศึกษารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนท่าไผ่
อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่าชุมชนท่าไผ่ตระหนักถึงความสำคัญของภูมิปัญญาการ
ปั้นที่บรรพบุรุษได้สั่งสม สืบทอดเป็นมรดกมาตั้งแต่อดีตและในปัจจุบันกำลังจะหายไปจากชุมชน เนื่องจาก
ขาดการสืบสานภูมิปัญญาไว้อย่างต่อเนื่อง ถึงแม้ว่ามีการจัดโครงการสืบสานภูมิปัญญาโดยหน่วยงานราชการ
ก็ตาม ดังนั้นชุมชนท่าไผ่จึงมีความต้องการที่จะสืบสานภูมิปัญญานี้ไว้ให้คงอยู่ชั่วลูกชั่วหลาน สามารถสร้าง
รายได้และเกิดความยั่งยืนให้กับชุมชนต่อไป จากการระดมความคิดเห็นของแต่ละส่วนที่เกี่ยวข้อง ทำให้เกิด
แนวทางการสืบสานภูมิปัญญาที่เกิดความยั่งยืนได้ โดยการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของ
ชุมชนท่าไผ่ขึ้น ประกอบด้วย 4 กิจกรรม ดังนี้

1. การพัฒนาหลักสูตรของศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาการปั้น ซึ่งองค์ประกอบที่จะทำให้ศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาถิ่นของชุมชนท่าไหเกิดความยั่งยืนได้นั้นจำเป็นต้องมีการพัฒนาหลักสูตรของศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาการปั้น กลุ่มเป้าหมายคือนักเรียนในโรงเรียนบ้านท่าไห (ไทรทอง) ซึ่งเป็นโรงเรียนมัธยมตำบลท่าไห ได้ใช้เวลาในช่วงโมฆะเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ ก็จะทำให้เกิดความต่อเนื่องของกิจกรรม

2. การถ่ายทอดองค์ความรู้ เป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้ซึ่งเดิมที่จะเป็นปราชญ์ชุมชนเท่านั้น ลักษณะของการถ่ายทอดภูมิปัญญา อาจจะต้องมีการพัฒนาในหลายด้านเช่น เทคนิคการสอน การใช้สื่อการสอน เป็นต้น ซึ่งถ้าหากนำผู้ที่มีความสามารถในการถ่ายทอดมาฝึกทักษะด้านการปั้น หรือนำผู้มีทักษะด้านการปั้นมาฝึกทักษะด้านการถ่ายทอด ก็จะทำให้ชุมชนเกิดเป็นแหล่งเรียนรู้ สามารถถ่ายทอดภูมิปัญญาการปั้นนี้ได้ ดังนั้นจึงต้องมีการพัฒนาศักยภาพวิทยากรชุมชนสำหรับถ่ายทอดองค์ความรู้ของศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาการปั้น

3. การพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการปั้น ปัญหาของการทำเครื่องปั้นดินเผาของชุมชนคือ ขั้นตอนการเผา ซึ่งการเผาเครื่องปั้นดินเผาต้องใช้เตาเผาขนาดใหญ่ทำให้สิ้นเปลืองเงินในการเผาและจะต้องมีชิ้นงานที่จะบรรจุ ลงไปในเตาให้เต็ม เมื่อเผาเสร็จชิ้นงานแตกเยอะมาก ดังนั้นควรมีการพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการผลิตเครื่องปั้นดินเผาขึ้นมา เช่น ลดขนาดเตาเผาให้เล็กลง เพื่อลดปริมาณพื้นที่ใช้เผา และลดจำนวนชิ้นที่จะบรรจุลงไป อีกทั้งยังมีเครื่องมืออำนวยความสะดวกอื่น เช่น เครื่องนวดดินไฟฟ้า เครื่องขึ้นรูปชิ้นงานไฟฟ้า เป็นต้น

4. การบริหารศูนย์การเรียนรู้ให้เกิดประสิทธิภาพ สามารถสร้างผลงานและให้ความรู้กับคนในชุมชนและนอกชุมชนได้ และต้องมีรูปแบบการจัดการศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาการปั้นที่ดีโดยชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัย ครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้อภิปรายข้อค้นพบดังต่อไปนี้

1. รูปแบบศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนท่าไห อำเภอเชื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนและมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ควรมีรูปแบบดังนี้

1.1 มีหลักสูตรของศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาการปั้นสำหรับถ่ายทอดให้คนในชุมชนและนอกชุมชนได้ศึกษาเรียนรู้

1.2 มีวิทยากรชุมชนสำหรับถ่ายทอดองค์ความรู้ของศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาการปั้น

1.3 มีเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพ ที่ใช้ในกระบวนการผลิตเครื่องปั้นดินเผา

1.4 มีการบริหารศูนย์การเรียนรู้ โดยมีชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ

โดยผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับ กฤตวรรณ สรรพอาษา (2554) ได้ทำวิจัยเรื่องความสำเร็จของการบริหารศูนย์การเรียนรู้ชุมชนกรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านมอดินแดง จังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัยพบว่าเงื่อนไขความสำเร็จของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านมอดินแดง เกิดจากเงื่อนไขตัวบุคคล เงื่อนไขคุณลักษณะของบุคคล เงื่อนไขด้านบริบท และเงื่อนไขการบริหารโดยเงื่อนไขด้านบุคคลประกอบด้วยผู้บริหารระดับนโยบาย ระดับบริหาร และระดับปฏิบัติคุณลักษณะของบุคคลประกอบด้วยผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดอุดรธานี ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดอุดรธานี เงื่อนไขด้านบริบทเป็นลักษณะทางกายภาพของหมู่บ้านและเงื่อนไขด้านกระบวนการบริหาร ประกอบด้วย 1) การวางแผน 2) การมอบหมายงานที่ชัดเจน 3) การร่วมมือระหว่างผู้บริหาร ครูและประชาชน 4) ติดตามการปฏิบัติงาน และ 5) การร่วมกันแก้ปัญหา ส่วนผลผลิตของความสำเร็จของการบริหารศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านมอดินแดง คือ 1) บริบทสภาพแวดล้อมของหมู่บ้าน

เรียบง่าย สวยงาม 2) ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ 3) นักศึกษาและประชาชนมีทักษะทางสังคมมากขึ้น และ 4) ประชาชนมีอาชีพและรายได้ สอดคล้องกับชนาวุธ ประทุมชาติ (2557) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงโรงเรียนบ้านชุมคำเพื่อการพึ่งตนเอง โดยใช้การจัดการความรู้แบบบูรณาการ อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย ซึ่งผลการวิจัยพบว่าการพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงโรงเรียนบ้านชุมคำ เพื่อการพึ่งพาตนเอง โดยใช้การจัดการความรู้แบบบูรณาการที่ผ่านการทดลองใช้และปรับปรุงเป็นรูปแบบที่มีความเหมาะสมมีการขับเคลื่อนการจัดการความรู้หนุนเสริมการพัฒนาการเรียนรู้ของสถานศึกษาและชุมชน เกิดบุคคลแห่งการเรียนรู้สามารถนำความรู้ที่สร้างขึ้นไปสู่การพัฒนางานได้จริง

2. ปัจจัยการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนท่าไห อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานีสามารถสรุปได้ดังนี้

2.1 ด้านบุคลากร

2.1.1 บุคลากรที่จะเป็นผู้นำในการขับเคลื่อนศูนย์การเรียนรู้

2.1.2 บุคลากรที่จะเป็นวิทยากรถ่ายทอดองค์ความรู้ของศูนย์การเรียนรู้

2.1.3 บุคลากรที่จะเป็นผู้สืบทอดองค์ความรู้โดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนในชุมชน

2.2 เครื่องมือและอาคารสถานที่

2.3 ผลผลิตและกิจกรรมที่จะสร้างรายได้ให้กับศูนย์การเรียนรู้

2.4 นโยบายและความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่จะส่งเสริมให้ศูนย์การเรียนรู้เกิดความ

ยั่งยืน

2.5 งบประมาณที่จะใช้ในการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้

ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับ สาริพันธ์ สุวรรณ และวิระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา (2555) ที่ได้ศึกษาแนวทางการจัดศูนย์การเรียนรู้ชุมชน อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการจัดศูนย์การเรียนรู้ชุมชนของอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ในด้านบุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ และการบริหารจัดการ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ผู้บริหารองค์กรส่วนท้องถิ่น ผู้บริหารโรงเรียน ครู นักศึกษา ข้าราชการ พระสงฆ์และประชาชนในอำเภอสามโคกผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดศูนย์การเรียนรู้ชุมชน แยกตามรายด้านทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านบุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์และด้านการบริหารจัดการอยู่ในระดับมาก โดยด้านบุคลากร ควรจัดให้มีเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่น มีการพัฒนาบุคลากรอย่างสม่ำเสมอ ด้านงบประมาณควรได้รับการจัดสรรจากรัฐบาลและภาคชุมชนอย่างเหมาะสม ด้านวัสดุอุปกรณ์และอาคารสถานที่ ควรจัดให้เพียงพอต่อความต้องการ ด้านบริหารจัดการ ควรเป็นในรูปแบบคณะกรรมการที่ได้รับเลือกจากชุมชน และมีการแบ่งโครงสร้างการทำงานอย่างเป็นระบบ

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการดำเนินการของศูนย์การเรียนรู้ในบริบทของชุมชนท่าไหและชุมชนอื่นต่อไป

2. ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในประเด็นการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อพัฒนาความร่วมมือและสร้างความเข้มแข็งในชุมชนท่าไห

3. ควรศึกษาการสร้างมูลค่าเพิ่มและพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาของชุมชนท่าไหให้เป็นที่รู้จักและสามารถเพิ่มรายได้แก่ชุมชน ให้มีความยั่งยืนพึ่งพาตัวเองได้ต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ในโอกาสนี้ คณะผู้วิจัยขอขอบคุณ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ที่ให้ทุนสนับสนุนการวิจัยในครั้งนี้ ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมพร ดอนใหญ่ รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานีที่ได้ให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ในการวิจัยด้วยดีมาโดยตลอด ขอขอบคุณ คณะวิทยาการคอมพิวเตอร์ ที่ได้ให้การสนับสนุนสถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ในการทำวิจัย ขอขอบคุณองค์การบริหารส่วนตำบลท่าไผ่ อำเภอเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี ที่ได้ให้ข้อมูลและความร่วมมือในการทำวิจัย และขอขอบคุณนักวิจัยชุมชนทุกคน ที่ได้ร่วมเป็นกำลังสำคัญในการทำงานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- กฤตวรรณ สรรพอาษา. (2554). *ความสำเร็จของการบริหารศูนย์การเรียนรู้ชุมชนกรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านมอดินแดง จ.อุดรธานี*. อุดรธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- กนกพร ฉิมพลี. (2555). *รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักรสาน: กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา*. (วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์).
- จักรพันธ์ โสมเกษตริณ. (2551). *การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นศรีสะเกษเพื่อการแข่งขันอย่างยั่งยืน*. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ.
- ชนาวุธ ประทุมชาติ. (2557). *การพัฒนาแบบศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงโรงเรียนบ้านชุมคำเพื่อการพึ่งตนเองโดยใช้การจัดการความรู้แบบบูรณาการ อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย*. *วารสารคณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, (ฉบับพิเศษ), 531-547.
- ประวิต เอราวรรณ์. (2545). *การวิจัยปฏิบัติการ*. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้าวิชาการ.
- สาริพันธ์ สุภวรรณ และ วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา. (2555). *แนวทางการจัดศูนย์การเรียนรู้ชุมชนอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี. ในการประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สุเปีย ทาปทา. (2552). *โห: วิถีคิด วิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป*. *วัฒนศิลปสาร*, 4(1), 4-62.
- องค์การบริหารส่วนตำบลท่าไผ่. (2559). *ข้อมูลพื้นฐานและสภาพทั่วไปขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าไผ่*.
- Kemmis, S., & McTaggart, R. (1988). *The Action Research Planner*. (3rded.). Geelong: Deakin University Press.